Literair

Van de redactie

Ter gelegenheid van de week van het Nederlands, die internationaal is gevierd en waarover wij in de eerste week van oktober al hebben bericht, is er voor de Surinaamse lezer een kleurig tijdschrift uitgegeven. Dit is gesponsord door de Nederlandse Taalunie en de Nederlandse Ambassade hier te lande. De opdracht voor het tijdschrift was gegund aan Renate Sluisdom, neerlandica en docent. Ze heeft een aantal deelgebieden van het Nederlands onder de loep laten nemen door mensen uit haar netwerk. Er zijn gesprekken over en met literaire auteurs, journalisten en leerkrachten. Dit levert een gevarieerd palet op en laat zien op hoeveel terreinen en binnen welke domeinen het Nederlands in ons land een rol speelt. Het is per slot van rekening de schooltaal en de taal van het onderwijs. Suriname is opgebouwd door mensen die uit allerlei werelddelen hier naartoe gekomen zijn, gedwongen of uit vrije keus. Dit levert een breed palet op aan talen, die allemaal belangrijk zijn. Maar behalve het Sranan, wordt geen enkele taal door een meerderheid gesproken. Taal is tongo, dat is zeker waar. En in Suriname blijven we met code switching de verschillende talen spreken, dus die moeten zeker worden vastgelegd, door de sprekers zelf, met hulp van de wetenschappers die dat willen ondersteunen.

Tongo is Taal

Het tijdschrift Tongo, is taal, wordt door het gehele land verspreid en er is een actieve promotiecampagne gaande op sociale media, maar ook op de traditionele. Op deze pagina heeft Jerry Dewnarain kort het artikel over schrijver Clark Accord, geschreven door Elvira Rijsdijk, weergegeven naast een doorkijkje naar Gabriel García Márquez, ook over droeve hoeren. Daarnaast heeft onze redacteur een reflectie gegeven op het stuk van Gerrit Baron en dan wel zijn uitspraken over Anansi. Want het is, per slot van rekening, naast het bevorderen van lezen van fijne teksten, ook de bedoeling dat mensen gaan nadenken over de inhoud van de stukken. Je kunt het ermee eens zijn of niet. Reflectie op taal is ook belangrijk.

De onderwerpen in *Tongo is taal* zijn divers, maar het hoofdonderwerp is met name de Nederlandse taal zelf. Dit geeft een gevarieerde kijk op zaken. We noemen hier slechts enkele voorbeelden. Welke boeken lezen middelbare scholieren, wat lezen bekende Surinamers, zijn er overeenkomsten tussen beide groepen en zijn er verschillen? Wat in ieder geval overeenkomt tussen beide groepen is, dat Cynthia Mc Leod door beide groepen (scholieren en enkele bekende Surinamers) wordt gelezen en Bea Vianen in steeds mindere mate door de jongeren.

Het open boek

van Deryck Ferrier
socioloog, landbouwkundig ingenieur

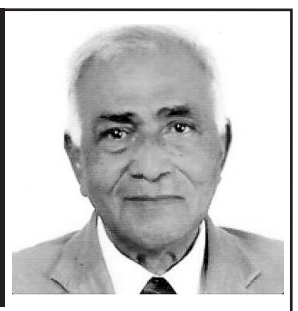

Wat ligt er momenteel naast uw bed?
Zeker twaalf boeken – geen romannetjes hoor - waarvan een aantal over Indiaanse talen. Die ben ik aan het ontrafelen voor mijn nieuwe boek *De ontraadseling van enigma's van Amazonia en de Wilde Kust*. De naamgeving van natuurverschijnselen in Amazonia is meer dan drieduizend jaar oud. In de drie huidige talen is die niet ouder dan vijfhonderd jaar. Door de indeling van de talen in klankgroepen, probeer ik de historie ervan terug te traceren naar vóór 1492. Deel 1 en deel 2 heb ik al klaar, met het laatste deel ben ik nog bezig. Ik denk dat het mijn zwanenzang wordt…

Welk boek heeft u pas nog geboeid?
Haar drie werelden van Stanley Betterson. Daar ben ik erg van onder de indruk. Het is knap geschreven. De moeder van de hoofdpersoon is afkomstig uit een zwarte microgemeenschap in Nederland van voor de jaren 40. Een donkere vrouw die door haar huwelijk een Europese oriëntatie krijgt. Er is voor die groep maar weinig aandacht geweest.

Welk boek neemt u mee naar een onbewoond eiland?
David Copperfield van Charles Dickens. Dickens heeft namelijk een vorm van humor en een vorm van ernst die me altijd heeft aangesproken. En: *A House for Mr. Biswas* van V.S. Naipaul. Dat zit ook vol ironie en humor. Als je in een vervelende gemoedstoestand bent en je leest dit, amuseer je je vanzelf en kom je weer in een goed humeur. Net als bij David Copperfield, maar Naipaul is een beetje frivoler dan Dickens.

Met welke schrijver zou u een avondje uit willen?
Met Hella Haasse, om haar prachtige schrijfstijl. In haar boeken als *Heren van de thee* en ook *Oeroeg* vertelt ze over de plantages in Indonesië, hoe de Hollanders daar leefden en hoe de Javanen er leefden. Dat zijn gebieden waar ik voor ben opgeleid. En ook met James Baldwin, om zijn vooruitziende geest. Af en toe is hij lyrisch en af en toe ludiek over het leven van de gekleurde mens.

Welk boek hoort eigenlijk niet thuis in uw boekenkast?
Ik heb respect voor alle boeken, zelfs al zou ik de inhoud ervan waardeloos vinden. Mijn vader was vroeger onderwijzer – voordat hij andere dingen ging doen – en hij had een enorme verzameling boeken. Daartussen ben ik groot geworden.

Wat voor soort lezer bent u?
Als ik begin met een boek, lees ik het direct helemaal uit. En ik herlees boeken drie, vier keer. Vroeger had ik drie bibliotheekabonnementen.

Wat is uw favoriete leeshouding of –plek?
Ik lees graag in een lage stoel, met het boek op schoot, in mijn werkkamer. En als ik ga slapen, lees ik in bed, totdat ik in slaap val.

Wat was uw lievelingskinderboek?
Als kind las ik hele series leesboekjes voor de lagere school: *Ot en Sien*, *Pim en Mien*, *De wereld in*, *Dicht bij huis*, *Blank en bruin*… We kregen thuis veel van die series toegestuurd, omdat mijn vader in het onderwijs zat en ook contacten had met uitgeverijen. Ik verslond ze.

Van welk boek vond u de film beter?
The Guns of Navarone naar het boek van Alistair MacLean. De film met Anthony Quinn was, echter, sprekender. Vooral de scènes over de landing van het commandoteam dat grote Duitse wapens onschadelijk moet maken, hoe ze tegen de klip opklommen, en dan ook in het fort waar de hele boel explodeerde.

Welk uitgeleend boek moet u nog steeds terugkrijgen?
Zoveel… Al twintig jaar leen ik geen boeken meer ui, want men steelt ze. *De Rattenkoning* van Marcel van Praag kreeg ik bijvoorbeeld nooit terug en dat spijt me heel erg want een schoolvriend uit Holland had er een leuk ding voor me in geschreven. En uit mijn collectie van Jules Verne, een van mijn favoriete schrijvers, ontbreken er twee boeken.

CHANDRA
VAN BINNENDIJK

Tongo is taal over schrijvers

De koningin van Paramaribo
Clark Accord staat in een recent onderzoek binnen de top 5 van populaire schrijvers onder Surinaamse middelbare scholieren. Dat zou ons niet moeten bevreemden. Het artikel van Elvira Rijsdijk legt in een notendop uit waarom hij zo populair is als schrijver. Clark Accord is niet over een nacht ijs gegaan als het over de keuze gaat van het onderwerp van zijn debuutroman. De schrijver is gedurende zijn leven omringd geweest door sterke vrouwen, zoals zijn grootmoeder en moeder. (Zo is ook het oeuvre van Gabriel García Márquez beïnvloed geweest door de vertelkunst van zijn oma uit Barranquilla, Columbia.) Dat wekte Accords belangstelling voor Wilhelmina Eveliene Miriam Rijburg, die als Maxi Linder door het leven ging met haar tegenstrijdige eigenschappen van heilige en hoer: een bijzondere vrouw met een bijzonder leven. Bovendien zien we vrouwen weinig als hoofdpersonage in de literatuur.

Accord wilde dus over een interessante Surinaamse vrouw schrijven. Hij had ook over Sophie Redmond kunnen schrijven, maar over haar leven was weinig bekend, zei Accord eens tijdens een lezing bij de Nederlandse ambassade. Maxi Linder was tot ver buiten de grenzen van Suriname bekend als prostitué. Ze streefde haar collega's voorbij in populariteit. Ze was ook een interessante figuur, omdat deze diva na de Tweede Wereldoorlog straatarm werd. Dit was het begin van haar neergang die zich met het ouder worden voltrok en uiteindelijk maakte dat ze in 1981 eenzaam stierf tussen haar vele honden op Zorg en Hoop.

Maxi Linder maakte ook verschillende perioden van de Surinaamse geschiedenis mee: de crisisjaren, de Tweede Wereldoorlog en haar internering in Katwijk in Commewijne. Dit maakt dat Accord de tijdgeest goed kon beschrijven in zijn roman. Ze overleefde de armoede door te prostitueren, maar deelde haar rijkdom met sociaalzwakkeren, met name kinderen die ze ook nog steunde om naar school te gaan om hen door scholing de armoede te besparen. De schrijver Accord heeft overigens Maxi Linder nooit ontmoet en kent haar slechts uit gesprekken met anderen. Hierdoor kon hij afstand nemen van zijn hoofdpersonage. *De koningin van Paramaribo* heeft hij zowel in Paramaribo als in Amsterdam geschreven.

'Seks is de troost als je niet genoeg liefde hebt'
De naam van Gabriel García Márquez is eerder genoemd. Dat is niet zomaar. Ook deze grote schrijver heeft twee boeken over hoeren geschreven: *Herinnering aan mijn droeve hoeren* (2004) en *De ongelooflijke maar droevige geschiedenis van de onschuldige Erendira en haar harteloze grootmoeder* (1975). Op pagina 77 van het eerstgenoemde boek staat het citaat: 'Seks is de troost als je niet genoeg liefde hebt.' Daar gaat min of meer het boek over: Een oude man trakteert zichzelf op zijn negentigste verjaardag op een jonge maagd. Hij raakt dan voor het eerst van zijn leven echt verliefd, maar het meisje doet bijna niets anders dan slapen, omdat ze overdag in een fabriek werkt. Door dit verhaal heen geweven, zijn de beschouwingen van Gabriel García Márquez zelf, over zijn ouder wordende lichaam, wat echter met de nodige humor wordt beschreven. Hij vertelt laconiek over de pijntjes waaraan hij gewend is geraakt, over zijn lijf en het feit dat hij nooit mooi is geweest, dus waarom treuren over ouder worden?

Een ander, soortgelijk thema vinden we terug in het boek *De ongelooflijke maar droevige geschiedenis van de onschuldige Erendira en haar harteloze grootmoeder* (1975), een novelle. Het meisje Eréndira laat door onoplettendheid het huis van haar grootmoeder afbranden. De harteloze grootmoeder exploiteert haar kleindochter Eréndira als hoer om die schuld (het afbranden van het huis) te vereffenen. Uiteindelijk doodt Eréndira's minnaar en exklant Odysseus de grootmoeder.

Korte opmerkingen over het artikel van Elvira Rijsdijk

Er is nog geen Engelse vertaling van *De Koningin van Paramaribo*. De vader van Clark Accord, Luciën Andre Accord, was in de jaren zestig van de vorige eeuw één van de vijf stafleden van de Stichting Machinale Landbouw in Wageningen. Hij was het eerste en enige zwarte staflid. Samen met twee Hollanders en twee Indo's. Vader Accord is niet als gevolg van een bedrijfsongeval arbeidsongeschikt verklaard. Volgens Liesbeth Accord, de oudere zus van Clark, stopte hun vader wegens ziekte met werken in Suriname. Haar vader begon als opzichter, timmerman en bouwkundig tekenaar. Door het Ministerie van Openbare Werken werd hij toentertijd gedetacheerd naar Wageningen. Vermeldenswaard is dat hij één van de oprichters is geweest van de stichting Un Wiki die ervoor zorgde dat het standbeeld van misi Alida in Wageningen werd geplaatst. Tot slot, twee zusters van Clarck Accord hebben een academische graad en niet drie. Mavis Accord heeft een hbo-opleiding Natuurgeneeskunde gedaan. Clark Accord ontving een projectsubsidie (voorheen werkbeurs voor schrijvers) van het Letterenfonds.

[**Jerry Dewnarain**]

Is Anansi een belediging voor onze opvoeding?

In het artikel *Gerrit Barron schrijft identiteitsvormende literatuur* van Renate Sluisdom vindt de geëngageerde en productieve kinderboekenschrijver Gerrit Barron, dat Anansi een belediging is voor onze opvoeding, want Anansi is een oplichter, een dief. 'Daarmee kunnen onze kinderen zich dus niet identificeren.' De Anansi-verhalen zijn meer bestemd voor volwassenen, beweert Barron. Daarom is de schrijver tegen Anansi-verhalen voor kinderen. Zij zouden niet de juiste waarden en normen aangeleerd krijgen door het aanhoren of lezen van Anansi-verhalen. Dus er zouden nieuwe verhaalpersonages moeten worden gecreëerd om hen op te voeden. Eigenlijk zouden Surinamers heropgevoed moeten worden, waarbij de nadruk gelegd zou moeten worden op een eigen identiteit, stelt Barron.

Hoe dan ook respecteer ik de mening van Gerrit Barron, maar ik deel die niet. Zijn eerste boeken waren voor mij als mulo-leerling herkenbaar en identificerend. Dat zeker! Het zijn verhalen die zich afspelen in Suriname. De personages zouden zo mijn buurjongen of ikzelf kunnen zijn. En … hij schrijft makkelijk en eenvoudig waardoor zijn boeken geliefd zijn onder de Surinaamse lezers. Maar, is Anansi werkelijk een belediging voor ons; de verhalen van de sluwe spin, de hoofdpersoon uit de Afro-Caraïbische verhalen?

Wie is Anansi?
Anansi is werkelijk een schurk, een deugniet, een schelmfiguur. Hij komt uit de orale literatuur van het Ashanti-volk in Ghana. Qua karakter kunnen wij hem vergelijken met de bekende Van den vos Reynaerde, tegenwoordig ook wel Reinaart of Reintje de vos, een satirisch dierenverhaal, waarin de middeleeuwse Europese samenleving een spiegel wordt voorgehouden. De vertelling laat zien dat hebzucht en eigenbelang de vijanden zijn van rechtvaardigheid, rechtszekerheid en hoofse beschaving. Maar het verhaal erkent ook hoe belangrijk formele rechtsregels zijn. Dus het verhaal is moraliserend.

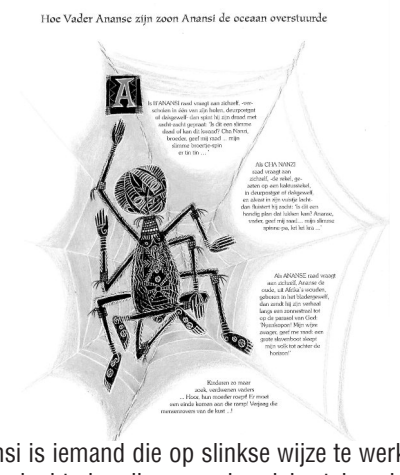

Anansi is iemand die op slinkse wijze te werk gaat om zijn doel te bereiken, een hondsbrutale spin die zonder blikken of blozen taboes doorbreekt om op een gemakkelijke manier zijn buikje vol te krijgen. Hij is egoïstisch, wellustig, ondankbaar en immoreel. Hij gaat zelfs zover om zijn mededieren te doden om zijn doelen te bereiken. Zonder enige *konsensifonfon* (gewetenswroeging). Maar…, ja er is een maar.

Anansi is ook een slimme kunstenaar. Zijn gierigheid brengt hem soms in grote problemen, maar hij weet zich altijd uit zijn narigheid te bevrijden. Hij krijgt altijd een pak slaag, maar wordt nooit verslagen! Hij is iemand die bij zichzelf denkt: wie niet sterk is, moet slim zijn. Vanuit deze gedachte houdt hij de machtige en grote dieren in het bos goed voor de gek. Hij neemt het dus op voor de kleine, machteloze dieren, ook al doet hij dat slechts ten eigen bate!

Meerwaarde Anansi-verhalen
De vertellingen van Anansi dienen tot vermaak, de verhalen zijn amusant en maken dat we ons plezierig voelen. De vele raadsels, spreekwoorden en gezegden die in de verhalen voorkomen, zitten vol mythisch-religieuze wijsheden. Dit bevordert ook onze taalvaardigheid. Tegelijkertijd geven ze de grenzen aan van wat moreel gesproken kan en wat niet kan. Mensen kun je dus ook moraliseren door verhalen over immorele daden te vertellen! Gebeurt dat ook niet in het Oude Testament?

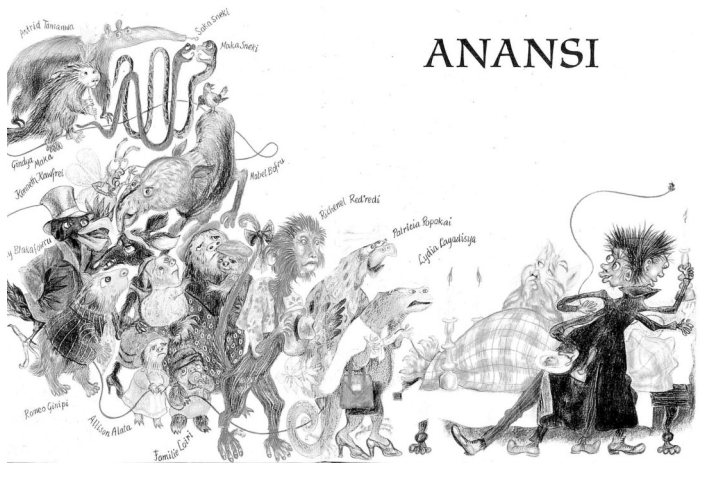

Bovendien staat Kwaku Ananse, zoals Anansi in de taal van de Ashanti voluit heet, in direct contact met God, Nyankopon, ook al is hij vaak meer Gods rivaal dan zijn helper of boodschapper. Vroeger heetten zijn verhalen zelfs Nyankonsem: de verhalen van God. Door een slimme truc zorgde Kwaku Ananse ervoor dat ze naar hèm genoemd werden: Anansesem (Bron: www.dbnl.org).

Troost en protest
Door de slavernij kwamen de Anansi-verhalen naar Suriname, naar de Nieuwe Wereld. De slavernij was wreed en de slaafgemaakten waren beperkt in het uiten van hun culturele belevenis. Maar verhalen vertellen kon in alle stilte. Zo werd de orale traditie doorgegeven om de pijn en het leed van de slavernij te verzachten. En … ze dienden als een vorm van stil protest en zachte troost. De vertellers konden middels de verhalen kritiek leveren op de plantagemeesters en door te lachen, werd hun lot draaglijker.

De Afrikaanse Anansesem-verhalen ondergingen in de Nieuwe Wereld een proces van 'creolisering', dat wil zeggen de verhalen ondergingen een vorm van 'inburgering': de ruimte veranderde in de verhalen, namen van lokale planten en dieren kwamen de verhalen binnen. Zo ook ondergingen de namen van de dieren veranderingen. Kwaku Ananse werd Ba Anansi (B'Anansi) in Suriname en Nanzi op de Antillen. Zijn vrouw Aso werd Ma Akuba in Suriname. De Saramaccaners spreken over Tata Anansi en op Curaçao werd het Compa, Cha of Shon Nanzi, wat je met kameraad, vriend of heer Nanzi zou kunnen vertalen. Zijn vrouw kreeg daar zelfs de christelijke naam Shi Maria - en daarin klinkt de christelijke invloed door - op de Antillen. Máár het karakter van Anansi veranderde niet: hij bleef de slimme schelmfiguur en ook de motieven en de structuur van de verhalen ondergingen geen veranderingen (Bron: Noni Lichtveld, 2012).

Intussen is Anansi ook in Nederland terechtgekomen. De Surinamers en Antillianen brachten hem mee. Ook daar heeft hij zijn leven aangepast, maar niet zijn karakter of voor sommigen zijn verwerpelijke manieren. En zijn verhalen hebben de motieven en structuur behouden.

Positieve en negatieve aspecten
De Anansi-verhalen hebben dus zowel positieve als negatieve aspecten. Ze geven de mensen levenslessen op sociaal en cultureel vlak. Mensen leren waar wijsheden vandaan komen, hoe een taal ontstaat (bijv. odo's) en hoe mensen aan bepaalde landbouwgereedschappen komen. En negatief, in verhalen over waar ziekten en jaloezie vandaan komen en waarom kinderen slaag krijgen. Dat zijn verhalen waarin Ba Anansi meewerkt aan de totstandkoming van de wereld, zoals die nu is. Ook al krijgt hij stank voor dank voor zijn bijdrage, hij blijft 'tricky', een anti-voorbeeld, gebaseerd op plezier en overleving.

[**Jerry Dewnarain**]

Literair, nr.1631, jrg. 36 **Redactie:** Jerry Dewnarain | Hilde Neus **Eindredactie:** Leatitia Seymonson **Bijdragen deze week:** Jerry Dewnarain, Chandra van Binnendijk